

Bedensel Eğitimi Öğretmenlerinin İnternet Temelli Yetişkin Eğitiminde Kolaylaştırıcının (Yetişkin Eđitimci) Rolüne İlişkin Görüşleri

Pervin Avşar*

*Ayrancı Anadolu Lisesi, Ankara, 06540, Türkiye

Öz

Yetişkinlerin eğitimi sırasında öğretmen, öğrenme işini kolaylaştıran bir rehber, bir danışman rolünde olmalıdır. Yüz yüze yetişkin eğitimindeki kolaylaştırıcı (yetişkin eğitimci) rolünün internet temelli bir eğitimde benzer fakat daha zor olacağı şüphesizdir. Bu çalışmanın amacı öğretmenlerin İnternet temelli bir yetişkin eğitiminde (İTYE) kolaylaştırıcının rolüne ilişkin görüşlerini elde etmektir. Karma yöntemle yapılan bu çalışmada kolaylaştırıcının eğitim boyunca sorumluluğunu ve rolünü öğretmenlerin görüşlerine göre tespit etmek ve uygulamanın başarılı olup olmadığını tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından bir anket uyarlanmış ve veriler gönüllü olarak katılan ve 6 haftalık internet temelli eğitimi tamamlayan 18 bedensel eğitimi öğretmeninden elde edilmiştir. Sonuçlar İTYE'de olması gereken kolaylaştırıcı rolünün vazgeçilmez olduğunu ve uygulamaların katılımcılar tarafından başarılı bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Orijinal Makale

Yayın Bilgisi

Gönderi Tarihi: 13.12.2018

Kabul Tarihi: 21.12.2018

Online Yayın Tarihi: 30.12.2018

Anahtar kelimeler:

Kolaylaştırıcı, İnternet Temelli Yetişkin Eğitimi, Bedensel Eğitimi Öğretmeni.

Opinions of the Teacher Relating the Role of Facilitator (Adult Trainer) of the Internet Based Adult Education

Abstract

During adult education, the teacher should be a mentor, a counselor who facilitates the learning process. The role of facilitator (adult educator) in face-to-face adult education will be similar but more difficult in an internet-based education. The aim of this study is to get teachers' views on the role of facilitator in Internet-based adult education (IBAE). In this mixed-method study, a questionnaire was adapted by the researcher to determine the responsibility and role of the facilitator during the training according to the teachers' opinions and to determine whether the application was successful and the data were obtained from 18 physical education teacher who participated to the study as volunteer and completed the six weeks internet-based adult education. The results show that the facilitator role in IBAE is indispensable and that the practices are successful by the participants.

Original Article

Article Info

Received: 13.12.2018

Accepted: 21.12.2018

Online Published: 30.12.2018

Keywords:

Facilitator, Internet Based Adult Education, Physical Education Teacher.

GİRİŞ

Gelişen ve değişen dünyada insanlar hızlı değişime ve yenilenen ortama uyum sağlayabilmek, gelişmelerin dışında kalmamak için devamlı ve sistemli bir eğitim sürecine ihtiyaç duyarlar. Bu süreç yaşam boyu öğrenme olarak tanımlanabilir. Toplumlar, "kendini geliştiren" ve "yaşam boyu öğrenme" becerilerine sahip bireylere gereksinim duymaktadır. Yaşam boyu öğrenme, nitelikli okul eğitimi ile bunun sonrasında bireylere yetişkin eğitimi olanaklarının sağlanması ile mümkün olur. Yetişkinlerin bireysel özelliklerinin dikkate alındığı, kuralların esnek tutulduğu, programların içeriğini bireyin ihtiyaçlarının belirlediği ve yetişkinlerin öğrenmeye ihtiyaç duyduğu her konuyu kapsayan eğitim, yetişkin eğitimidir. Yetişkin eğitimi çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından ve çeşitli biçimlerde yapılmaktadır.

Yaşam boyu öğrenme ve yetişkin eğitiminin önemli araçlarından biri ise uzaktan eğitimidir. Daha fazla kişinin farklı mekânlarda eğitim görebildiği uzaktan eğitimin dünyada gelişimi için her ne kadar kesin bir başlangıç tarihi belirlenemese de uzaktan eğitimin kullanımına 19. yüzyılda rastlanmaktadır. Öğrenen ve öğretmenin aynı ortamda bulunmasını gerektirmeyen uzaktan eğitim, kendi kendine çalışma şeklinin sistematik olarak düzenlenmesidir (Kaya, 2002, s.20). Uzaktan eğitimin 1900'lü yılların ilk yarısında mektup, radyo, teyp gibi araçlarla desteklendiği, televizyon ve sonrasında video, bilgisayar ve en son internet teknolojilerindeki çok hızlı gelişmeler sayesinde çeşitlenerek günümüze ulaştığı görülmektedir. Ancak bilgi teknolojisindeki hızlı gelişmeler, 1989'da Tim Berners-Lee'nin World Wide Web'i (www) keşfetmesi ile yaşanmaya başlamıştır. Bilgisayar ve İnternet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte Türkiye'de ilk kez 1992' de ODTÜ'de IDE-A (İnternete Dayalı Eğitim-Asenkron) Paketi uygulaması başlatılmıştır. Halen bir çok üniversite ve kurum çalışanlarına ve öğrencilerine internete dayalı uzaktan eğitim vermektedir (Uşun, 2006).

İnternet temelli eğitim, uzaktan eğitimin teknolojinin avantajlarını kullanarak yapılan çağdaş şeklidir. Günümüzde internet teknolojileri bir ülkenin uzaktan eğitim performansını etkileyen en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir. İçinde bulunulan süreçte eğitim talebinin gittikçe artması, eğitimin amaç ve niteliğinin değişmesini de zorunlu kılmaktadır (Erturgut, 2008, s. 82).

Bireyselleştirilmiş ve iletişim olanakları artırılmış teknolojik ders tasarımları geliştikçe, yetişkin toplulukları için de eğitim ihtiyaçlarına yönelik önemli sunumlar gerçekleşmeye başlamaktadır. Yetişkin öğrenenler için zaman çok kıymetli olduğundan zaman bakımından etkili ve esnek öğrenme tercihlerine ihtiyaç duyarlar. İhtiyaç duydukları alanlarda eğitim almak isteyen yetişkin öğrenenlerin önemli bir bölümünü ise öğretmenler oluşturmaktadırlar (DuCharme-Hansen ve Dupin-Bryant, 2004, s. 11). Gelişen teknoloji ve bilgi çağı öğretmenin öğretme rolünü bir kenara bırakarak öğrenen kimliğiyle ön plana çıkmasını gerektirmektedir. Öğretmenler de diğer meslek gruplarından olan yetişkinler gibi öğrenmeye gereksinim duydukları alanlarda eğitim almak isterler. Çünkü yetişkinlerin öğrenme özellikleri çocuk ve gençlerin öğrenme özelliklerinden farklıdır. "Yetişkinlerin biyolojik, toplumsal, psikolojik özellikleri çocuk ve gençlerden farklıdır. Bu farklılık, yetişkinlerin öğrenme sürecindeki davranışlarının da farklı olmasına yol açar" (Miser, 1999, s.24).

Yetişkinlerin öğrenme özellikleri ve davranış farklılıkları bir kolaylaştırıcının (yetişkin eğitimcisinin) çok iyi bilmesi gereken unsurlardır. Çünkü yetişkin eğitimi süresince öğrenenlerle etkileşimde bulunan, öğrenme konusunun içeriğini sunan ve iletişimde olan kişi kolaylaştırıcıdır. Bu nedenle kolaylaştırıcı sorumluluklarını ne derece yerine getirebilirse yetişkinlerin öğrenmeye yöneliminin de o derece fazla olacağı söylenebilir.

İnternet Temelli Yetişkin Eğitiminde (İTYE) Kolaylaştırıcının (Yetişkin Eğitimcisi) Sorumluluğu

Bu kavramsal çerçeve internet temelli yetişkin eğitimi ile kolaylaştırıcının sorumluluğunun neler olduğunun betimlendiği 2 bölümden oluşmaktadır.

1. İnternet (International Network) Temelli Eğitim

Mektupla eğitimle başlayan ve çok çeşitli aşamalardan geçtikten sonra teknoloji ve bilişim dünyasının gelişimiyle günümüze gelen uzaktan eğitim, İnternetin kullanılmaya başlamasıyla farklı bir şekle girmiştir. Uzaktan eğitimin en gelişmiş haliyle geniş kitlelere ulaşılmasını sağlayan İTE, yüz yüze eğitime büyük oranda destek olacak ve eğitimin niteliğini artıracak görünmektedir. İnternet, aynı ya da farklı yerlerdeki birey ve grupların bilgisayarlar yoluyla bağlanarak metin, veri, ses ve grafik gibi öğeleri paylaştıkları elektronik ortamlardır. Günümüzde pek çok kurum ve organizasyon interneti bir eğitim teknolojisi olarak kullanmaya başlamıştır (Akpınar, 2005, s. 127).

Uzaktan eğitimin internet ile birlikte anılmasıyla birlikte internet temelli eğitim kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Karataş (2008, s. 3) İTE'yi tanımlarken, asıl olarak internetin kullanıldığı ancak gerektiğinde diğer eğitim teknolojileri (CD, DVD, basılı materyaller vb.), yüz yüze etkileşimler gibi ortamlarla desteklenen planlı bir bilginin hazırlandığı, üretildiği, sunulup değerlendirildiği bir uzaktan eğitim sistemi olarak tanımlanabileceğini söylemektedir. Bu tanım daha çok internet destekli öğretimi (İDÖ) anlatır gözükmektedir. Çünkü internet temelli eğitimde ihtiyaç duyulan bütün eğitim materyali internet üzerinden sunulmalıdır, fakat İDÖ'de internetin yanı sıra diğer öğretim materyalleri de kullanılabilir. Buna benzer kavram kargaşasına birçok kaynakta rastlamak mümkündür. "İnternet temelli eğitim ile eş anlamlı kullanılan birçok kavram vardır: İnternet temelli öğrenme, internete dayalı öğrenme, web tabanlı öğrenme, e-öğrenme, sanal öğrenme gibi. Bu terimler arasında ince farklılıklar olmakla birlikte çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmaktadır." Bunların önemli ortak özelliği uzaktan eğitimin farklı sunuluş biçimleri olmasıdır (Akpınar, 2005, s. 128; Karataş, 2008, s.2).

Akpınar da (2005, s.128-129) internet tabanlı öğrenme (İTÖ) ile internet destekli öğrenme (İDÖ) kavramlarını birbirinden ayırmıştır: İTÖ; tartışma listeleri, e-posta, forum, çoklu ortam, sanal sınıf, telekonferans ve video konferans, telefon, televizyon, CD, DVD gibi "araç ve yöntemleri kullanarak, belirlenen konu alanlarındaki öğrenmenin tamamen teknolojik ortamlar üzerindeki etkinliklerle gerçekleştiği öğrenme durumudur. Geleneksel öğrenme ortamlarına ve iletişimlerine ek olarak internet ve diğer teknolojilerin yardımcı olunması ya

da onları desteklemesi şeklinde gerçekleşen öğrenme durumunu” da İDÖ olarak tanımlamaktadır. Diğer bir kavram olan Web (www) temelli eğitimin (WTE), İnternet temelli eğitim kavramının yerine kullanıldığı zamanlar vardır. Oysaki İnternet temelli eğitim genel anlamda uzaktan eğitimi tanımlayan ortak terim olmakla birlikte www tek başına işe yaramaz; diğer iletişim sistemlerinden e-posta ve FTP (dosya transfer protokolü) de bu amaçla kullanılmaktadır. WTE’i tanımlarken www (world wide web)’in İnternet olmadığını, İnternetin iletişim sistemlerinden sadece birisi olduğunu belirtmek gerekir. İnternet uygulamalarının en popüler olanı ve çoğunlukla da internet ile eş anlamlı kullanılan web; istemci ve sunucu bilgisayarlar ile izlenmektedir. Bu iki kavramı açmak gerekirse kısaca; web sayfaları, internet bağlantısıyla tüm dünyaya, sunulan hizmetin yoğunluğu ve türüne göre değişen sunucu adı verilen bilgisayarlarla açılmaktadır (Altun, 2005, s.21). “İnterneti bir kap, webi de onun içine konulan bir şey olarak düşünebiliriz.” (Karataş, 2008, s. 4-5).

Karataş (2008, s. 5) web temelli eğitimi (Web Based Training) şöyle tanımlamaktadır: Gerek internet gerekse içsel veya dışsal ağ üzerinden bir web tarayıcısıyla eğitimsel içeriğin alıcıya sunumudur. En önemli avantajı birbirinden farklı mekânlarda bulunan çok sayıda insanın aynı ortamı paylaşabilmesidir. Bundan dolayı dünyada coğrafi olarak dağınık ya da dağınık yapıda olmayan çoğu özel şirket ve kamu kuruluşu, personelini yetiştirmek için internet temelli uzaktan eğitim yöntemini seçmektedir.

Baturay’a (2001) göre coğrafi olarak dağınık olmayan kurumlar da başarılı uzaktan eğitim projelerine örnek olmaktadır. Aynı yerleşke veya bina içinde bulunan çok sayıda birimde görevli fazla sayıda personeli de fiziksel olarak bir araya getirmek mümkün olmayabilir. Yüzlerce veya binlerce çalışanın kısa bir süre içinde etkin bir şekilde eğitilmesine ihtiyaç duyan bir kurum, bunu ancak uzaktan eğitim teknolojileri ile gerçekleştirebilir. Günümüzde İnternetin kullanım sıklığı ve kullanım amacı değişmiş ve gelişmiştir. Bankacılık işlemleri, evden alışveriş, medyayı takip etme, iletişim ve sosyal paylaşım, araştırma, hobi, eğlenme vb. amaçlarla interneti kullanan yetişkinlerin zamanla eğitim ve öğrenme etkinlikleri için interneti daha çok kullanacakları düşünülmektedir.

2. Kolaylaştırıcının (Yetişkin eğitimcisi) Sorumluluğu

Eğitim anlatım hastalığından muzdariptir (Freire, 2003, s.48). Yeni eğitim anlayışı, alışılmış öğretmen modelini, Freire’nin belirttiği gibi; öğrenciyi, mevduat yüklenecek bir banka hesap gibi gören ve bu anlayışla eğitim veren kişi olmaktan çıkarmaya başlamıştır. Öğretmen artık öğretenden olmaktan çok, öğrenme işini kolaylaştıran kişi olmalıdır. Özellikle yetişkinlerin eğitimi sırasında öğretmen, yetişkinlerin öğrenmesine yardım eden bir rehber, bir danışman rolünde olmalıdır. “Yetişkinlerin öğrenmelerine yardım eden bu kişilere çeşitli isimler verilmektedir: kolaylaştırıcı, yönlendirici (mentor), öğretmen, eğitici, yetiştirici veya yetişkin eğitimcisi gibi...” Fakat adı ne olursa olsun, amacı tipik bir öğrenme ortamını yetişkinlerin öğrenmelerine yardım etmek için bir mücadele, ödüllendirme ve yaratıcı aktivite çevresi yapmaktır (Galbraith, 1990, s.3).

Yapılandırmacı bir öğrenme ortamında Kolaylaştırıcı, sınıfın odak noktası gibi değil katılımcılardan kurulu bir ekibin üyesi gibi davranır. Öğretmen katılımcıları dar bir alanda tanımlanmış görevlere yönlendirmektense onlara destek olarak yaratıcı rehberlik sağlar. Sonuçta öğrenenler kendi anlamlarını oluşturur, öğretmen tarafından defalarca tekrar edilmiş bilgileri yeniden dile getirmezler (Comstock, 2001). Andragojik modelde öğretmen bir kolaylaştırıcı danışman ya da değişim ajanı rolündedir ve insan kaynaklarını geliştirme konusunda öğrenenleri kendi geliştirmiş olduğu bir sürece katmak için bir işlemler dizisi tasarlar (Bilir, 2001).

Öğrenme öğretme etkileşimini değiştirmek için yetişkin eğitimcisi ne gibi özelliklere sahip olmalıdır? Ders içeriği konusunda teknik olarak yeterli olmak öğretimi mükemmel yapabilir. Fakat teknik olarak yeterli olmak tek başına yetmez, yetişkin eğitimcisi aynı zamanda şefkat, güven ve cesaret uyandıracak kişilik özelliğine ve kişiler arası ilişki becerisine sahip olmalıdır. Bu, arzulanan özelliklerin birleşimi ve etkili ve anlamlı öğrenme deneyimi hem öğrenen için hem de yetişkin eğitimcisi için güzel sonuçlanır.

Yetişkinlerin eğitim sürecine ilişkin özelliklerin farklı olması nedeniyle, yetişkin eğitiminde görev alacak yönetici, düzenleyici ve öğreticilerin de özel programlarla yetiştirilmeleri gerektiği artık günümüzde tartışma konusu olmaktan çıkmıştır. Yetişkin eğitimciler öğretim yöntemlerini olduğu kadar örgütsel kuralları da yetişkinlerin özelliklerine uyarlamak zorundadırlar. Yetişkin eğitimcilerden toplumun eğitime en çok ihtiyacı olan fakat eğitim almak için hiçbir girişimde bulunmayan kesimi için onların kendi eğitimleriyle ilgili bir istek yaratmak, toplum bilinci ve sorumluluğu uyandırmak gibi önemli işlevler beklenir (Bülbül, 1987, s. 292).

Araştırmalar tarandığında kolaylaştırıcının (yetişkin eğitimcisinin) farklı işlevleri ve özellikleri de görülmektedir. Örneğin öğretim ve uygulamaya ilişkin kolaylaştırıcının genel özellikleri ortaya çıkmaktadır. Knox (1980) yetişkin eğitimcisinin sahip olması gereken 3 bilgi alanını işaret etmektedir. Bunlar; içerik bilgisi, öğrenenleri tanıma ve metot bilgisidir. Yetişkin eğitimcisinin kişilik özelliği bir özgüven duygusu, heveslilik, sorumluluk ve yaratıcılık uyandırmalıdır. Apps (1981) en iyi yetişkin eğitimcilerin bu özelliklerinin yanında, öğrencileriyle ilgilenen, iyi bir kişilik özelliği gösteren, konuya hâkim ve alakalı, içeriği ilginç kılabilen, konuyu sunarken ve öğrencileriyle ilgilenirken yansız olduklarını ortaya koymuştur (akt. Galbraith, 1990, s.4).

Knowles ve arkadaşları (1996, Çeviren: Ayhan) yetişkinlerin öğrenmelerine yardım edecek iyi bir kolaylaştırıcıda şu özelliklerin bulunması gerektiğini ifade etmektedirler:

- 1- Bir öğrenme iklimi oluşturma,
- 2- Öğrenenleri de içine katan, metot ve müfredat yönergeleri planlama (Galbraith, 1990, s.5),
- 3- Kendi öğrenme gereksinimlerini teşhis edecek biçimde öğrenenleri sürece katma,
- 4- Kendi öğrenme amaçlarını formüle etmeleri için öğrenenleri cesaretlendirme,
- 5- Bir öğrenme yaşantıları modeli tasarlama,
- 6- Kendi öğrenme planlarını yürütmeleri için öğrenenlere yardım etme,

7- Öğrenme çıktılarını değerlendirme ve öğrenme gereksinimlerini yeni baştan tanımlama.

8-

Bir yetişkin eğitimcisinde bulunması gereken sözü edilen özelliklerin İnternet temelli eğitim ortamında kolaylaştırıcı için adapte edilmesi ve bir paralellik göstermesi normaldir. Galbraith'a (1990, s. 20) göre yetişkin eğitimcisinden ilk olarak; ihtiyaç analizi yapabilme, bağlamı analiz edebilme, eğitim amaçlarını oluşturma, öğrenme etkinlikleri organize edebilme ve değerlendirme yapabilme gibi program planlama becerileri beklenir. İkinci olarak eğitsel bir iklim oluşturabilme, öğrenme, öğretme, mücadeleye çağırma ve etkileşimi sağlayabilme gibi öğrenme ve öğretme işlerini yürütme becerisi beklenir. Bu bahsi geçen bütün ilkeler aynı zamanda İnternet temelli yetişkin eğitiminde kolaylaştırıcının sahip olması gereken teknik ve kişilik özellikleridir.

İTYE öncesi kolaylaştırıcı da program planlama sürecini yaşar ve öğrenen ihtiyaçlarını değerlendirir, en uygun İTYE metodunu seçer, dersi tasarlar, anlık (senkron) ve anlık olmayan (asenkron) etkileşimler yakalar, detaylı proje oluşturur ve programı değerlendirir (Driscoll, 1998). Knowles (1996), Brookfield (1986) gibi yazarların belirlediği yetişkinlerdeki öğrenme özellikleri doğrultusunda İTYE tasarlayacak bir yetişkin eğitimcinin göz önünde bulundurması gereken ilkeler şu şekilde sıralanmıştır:

Öğrenenlerin deneyimlerinden faydalanma: Yazılımların önceki sürümlerini kullanmış tüketicilerle iletişime geçerek öğrenenlerin tecrübelerinden yararlanmalıdır.

Problem merkezli program geliştirme: Öğrenenlerin ihtiyaçlarıyla açıkça bağlantılı yeni bilgi ve becerileri ilişkilendiren eğitim programı oluşturmalıdır. Program, öğrenenlerin problemlerini çözmeleri için yardım etmeye güdümlü olmalıdır. İTYE'de iş görmeyi gerektiren beceriler transfer edilebilen beceriler olmalıdır.

Öğrenenleri planlamaya ve değerlendirmeye katma: Katılımcıları öz yönetimli öğrenenler olması için desteklemelidir. Programın amaçlarını tanımlama, egzersizler oluşturma ve kendi öğrenme süreçlerini değerlendirmelerine yardım etmeleri istenmelidir. İTYE öğrenenler ve kolaylaştırıcı ile işbirliği yapılmasına çok uygundur çünkü iletişim için geniş fırsatlar vardır. Öğrenenler kolaylaştırıcıya ne istediklerini ve ne tür kaynaklara ihtiyaç duyduklarını söyleyebilirler. E-posta, çevrimiçi haber panoları, e-posta listeleri, anlık sohbetler 2 yönlü iletişimi kolaylaştırır.

Etkileşimli program geliştirme: Öğrenenlerin aktif olarak yer alacakları öğrenme deneyimi tasarlanmalı. Etkileşim, menü seçeneklerini, karşılama mesajını veya öğretim modelini seçebilecekleri etkinlikler şeklinde olmalı. Bazen yazılım veya donanım problemleriyle karşılaşıldığında öğrenenlerin fikirlerini almak yoluyla da etkileşim sağlanabilir.

Çoklu ortam unsurlarını anlamlı yollarla kullanma: Grafikler, videolar, görüntüler, hiperteks (yardımlı metin) ve ses öğrenenlerin kavramları daha kolay öğrenmesine yardım eder. Çoklu ortam (mutimedya) öğrenenlerin yeni becerileri öğrenmeleri ve problemleri teşhis etmeleri için alternatif yollar sağlar. Çoklu ortamlar, tek bir ortamın içeriği açıklamak için uygun olmadığı durumlarda kullanılmalı. Doğru cevap verildiğinde alkış sesi gibi veya yanıp sönen bir simge gibi gereksiz, kalabalık çoklu ortamlardan sakınmalı (Lee, Owens, 2004, s. 5).

Güvenli ve saygılı bir ortam yaratma: Çevrimiçi sohbetler, forumlar, etkinlikler ve geri dönüt döngüleri oluştururken katılımcıların kendilerini rahat ve değerli hissettikleri bir ortam oluşturmalarıdır.

Keşfetme, eylemde bulunma ve düşüncelerini yansıtma konusunda cesaretlendirme: Kolaylaştırıcı öğrenenleri problemlerini çözerken alternatif yollara ve yeni fikirlere cesaretlendirmelidir. Bu fikirleri uyguladıklarında ne öğrendiklerini anlatmaları için teşvik etmelidir. Eleştirel düşünceyi yüceltmeli ve bazı bireysel ve grup etkinlikleri tasarlamalıdır.

Öz yönetimli öğrenmeyi besleme: Kolaylaştırıcı kendi öğrenmelerine devam etmeleri için sorumluluk duymaları konusunda öğrenenleri teşvik etmelidir. Kendi öğrenmelerini değerlendirme ve yönetme becerileri geliştirme ve uygulamaları için öğrenenlere yardım etmeli. İhtiyaç duydukları değişik düşünme yollarını keşfetmeleri ve kendi varsayımları hakkında sorular sorabilme davranış ve becerileri beslenmelidir.

Aslında İTYE’de kolaylaştırıcının görevleri; ne yapmak istediği ile, programın amaçlarının ve eğitsel stratejilerinin ne olduğuyula ilgili olarak şekillenecektir. Kolaylaştırıcı öğrenenlerin katılımdaki önemi ve kendi rolünün nasıl değiştiği üzerine yorum yapabileceği rehberlik becerilerini öğretmek için pilot bir İTYE programı yapmalıdır (Driscoll, 1998, s. 18).

2.1. Plan Geliştirmede Kolaylaştırıcının Rolü

Günümüzde bilginin en büyük zenginlik kaynağı sayılması, toplumların ve bireyin bilgi toplumunun bir parçası olma gayreti, eğitim kurumlarından; okullardan ve öğretmenlerden beklentilerin de artmasına sebep olmuştur (Keser, 2000). Özellikle günümüz teknolojisinin gelişmesiyle birlikte öğretmenlerden de bilişim teknolojilerini iyi kullanması ve etkili plan yapması beklenmektedir. İnternet temelli uzaktan öğrenmede öğretmenin rolü daima aktiftir. Etkili uzaktan eğitim planı geliştirmekteki öğretmenin/kolaylaştırıcının sorumluluğu hem devamlı bir süreçtir hem de çok önemlidir. Bazı planlar sürecin her bir aşamasından etkilendiği için kolaylaştırıcılar değerlendirecekleri, gözden geçirecekleri ve iyileştirecekleri kendi öğretim metotlarının bulunduğu yerde denge ve kontrol bakımından devamlı bulunmak zorundadırlar. Kolaylaştırıcılar bunu yapmakla yetişkin öğrenenler üzerine odaklanmış derin (bireysel ve yaşam merkezli) öğrenmeyi güçlendirebilir ve artırabilirler. Kolaylaştırıcılar uzaktan eğitim planında metot, aktivite ve stratejileri veya farklı yöntemleri birleştirerek etkinlik oluştururken kendilerine şu soruları sormalıdırlar (DuCharme-Hansen ve Dupin-Bryant, 2004, s. 14):

- Bu etkinlik öğrenme amaçlarını destekliyor mu?
- Bu etkinlik derin öğrenmeyi (bireyselleştirilmiş ve yaşam merkezli öğrenme) destekliyor mu?
- Bu dersteki bu etkinlik yetişkin öğrenenlerin yararına mı?
- Teknolojinin dâhil edilmesi bu öğrenme etkinliği için herhangi bir engel yaratır mı?

Öğretmenler bu soruların cevaplarına odaklanarak etkili öğretme kararları alacak ölçütler belirlerler. İlk kez yapılan bir İTYE planı mükemmel olmayabilir. Deneme ve yanılma her eğitici çabanın doğal parçasıdır. Buradaki anahtar; öğrenmeyi, öğrenci başarısını ve öğrenci

doyumunu artıracak gerçekçi beklentiler sağlamaktır. Kolaylaştırıcı karşılaşacağı herhangi aksilikler dışında, gelişim sağlamak için sürekli çalışmalıdır. Bu çalışmanın amacı literatüre göre betimlenen ve yetişkin eğitiminde olması gereken kolaylaştırıcı rolüyle bağlantılı olarak beden eğitimi öğretmenlerin İTYE'deki kolaylaştırıcının rolünü ve sorumluluklarını ne derece yerine getirdiğine ilişkin görüşlerini elde etmektir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem benimsenmiş “yakınsayan paralel (eşzamanlı üçgenleme) desen” kullanılmıştır. Karma yöntem birden fazla veri kaynağı ile araştırma problemini anlamada yardımcı olmasının yanı sıra, bir veri toplama biçiminin zayıf yönlerini diğerinin güçlü yönleriyle tamamlamasına da olanak sağlamaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yakınsayan paralel desen; çeşitleme (triangulation), birleşik desen (convergent) ya da eş zamanlı desen (concurrent ya da parallel) olarak da ifade edilmektedir. Nicel ve nitel verilerin eş zamanlı (paralel) olarak toplandığı, bilgilerin ayrı ayrı analiz edildiği ve daha sonra verilerin bir araya getirilerek iki veri türünün ilişkilendirildiği bir desen türüdür (Creswell ve Plano Clark, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu yönüyle farklı yollarla elde edilen bulguların karşılaştırılması ya da birleştirilmesi ile bazı yargı ve sonuçlara ulaşılmasını sağlar (Creswell ve Plano Clark, 2014). Bu araştırma ile 6 hafta olarak planlanmış, internet temelli bir yetişkin eğitimi programındaki kolaylaştırıcının rolüne ilişkin öğretmen görüşleri analiz edilmeye çalışıldığından betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çünkü tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 1999). Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilirken elde edilen bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okuyucuya sunulur (Yıldırım, Şimşek 2003).

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu MEB'e bağlı devlet ve özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarında görev yapan ve İTYE'ye başvuran 90 beden eğitimi öğretmeninden, programa altı hafta boyunca eksiksiz olarak katılan ve tüm uygulamaları başarılı bir biçimde tamamlayan 5'i kadın, 13'ü erkek toplam 18 katılımcı oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubuna ilişkin dağılım

<i>İnternet Temelli Yetişkin Eğitime Katılma Durumu</i>	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
<i>Eğitime kayıt olanlar</i>	24	100	66	100	90	100
<i>Katılımcı bilgi formunu dolduranlar</i>	12	50,0	36	54,5	48	53,3
<i>Birinci hafta eğitimini tamamlayanlar</i>	10	41,7	18	27,3	28	31,1
<i>İkinci hafta eğitimini tamamlayanlar</i>	9	37,5	15	22,7	24	26,7
<i>Üçüncü hafta eğitimini tamamlayanlar</i>	7	29,2	15	22,7	22	24,4
<i>Dördüncü hafta eğitimini tamamlayanlar</i>	5	20,8	13	19,7	18	20,0
<i>Beşinci hafta eğitimini tamamlayanlar</i>	5	20,8	13	19,7	18	20,0
<i>Altıncı hafta eğitimini tamamlayanlar</i>	5	20,8	13	19,7	18	20,0

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama araçları olarak literatür taramasıyla kolaylaştırıcının rolleri ve sorumlulukları belirlenmiştir. İnternet Temelli Yetişkin Eğitimi veren kolaylaştırıcının eğitim süresince sorumluluğunu ve rolünü ne derece yerine getirebildiğini öğretmenlerin görüşlerine göre tespit etmek amacıyla bir ölçek (Kolaylaştırıcının Değerlendirilmesi Anketi) uyarlanmıştır. Oluşturulan ölçek yüz geçerliliğini sağlamak amacıyla alan uzmanı kişilere gönderilmiş ve öneriler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bununla birlikte test maddelerinin ölçülmek istenen davranışı yeterince yansıtmayı yansıtmadığını (Şener vd, 2008, s.107) görebilmek için kapsam geçerliliğine bakılmıştır. Ayrıca ölçek, eğitimi daha önce alan ön uygulama grubuna uygulanmış ve onlardan gelen öneriler doğrultusunda son halini almıştır.

Kolaylaştırıcının (Eğitimcinin) Değerlendirilmesi Anketi: Kolaylaştırıcının eğitim boyunca katılımcılara sağladığı rehberlik, etkileşim ve ne derece yardımcı olduğunu değerlendirmek amacıyla, Kolaylaştırıcının (Eğitimcinin) Değerlendirilmesi Anketi (EK-6) oluşturulmuştur. On maddelik Derecelendirme tipi bu anket için Knowles'ın (1996, s.222) Öz Yeterlilik Derecelendirme Ölçeğinden ve Şahin'in (2008, s.191) Walker (2005'den) uyarladığı İTÖD Anketinden yararlanılmıştır. Kolaylaştırıcının Değerlendirilmesi Anketi şu şekilde derecelendirilmiştir: Tamamen katılıyorum (5), Büyük ölçüde katılıyorum (4), Orta seviyede katılıyorum (3), Az katılıyorum (2), Hiç katılmıyorum (1) ifadelerinden yararlanılmıştır. Ayrıca araştırmada nitel veri toplama aracı olarak katılımcıların eğitim programında kullanılan Forumdaki paylaşımlarından ve programa ilişkin görüşlerini paylaştıkları elektronik postalardan elde edilmiş olan doğrudan alıntılar incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen nicel verilerin frekans, yüzde ve standart sapma dağılımları yapılırken, nitel verilerin analizinde kullanılan doğrudan alıntılar; katılımcıların Forumdaki paylaşımlarından

ve eğitim programına ilişkin görüşlerini paylaştıkları elektronik postalardan elde edilmiş ve betimsel analizi yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

İTYE'ne katılanların kolaylaştırıcı hakkındaki görüşlerinin dağılımı Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların kolaylaştırıcı hakkındaki görüşlerinin dağılımı

Katılımcıların Kolaylaştırıcı hakkındaki görüşleri	Hiç katılmıyorum		Az katılıyorum		Orta seviyede Katılıyorum		Büyük ölçüde katılıyorum		Tamamen katılıyorum		\bar{X}	ss
	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%		
1.Bir sınıf ya da gruba ait olma hissi uyandırıyor	-	-	2	11,1	1	5,6	4	22,2	11	61,1	4,33	1,03
2.Gruptaki bütün bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak için gayret ediyor	-	-	-	-	-	-	6	33,3	12	66,7	4,66	0,49
3.İleri öğrenmeler için cesaretlendiriyor	-	-	-	-	1	5,6	6	33,3	11	61,1	4,55	0,62
4.Yeterli öğrenme kaynaklarını sunuyor	-	-	-	-	3	16,7	7	38,9	8	44,4	4,27	0,75
5.Katılımcılar tarafından bilgisinden faydalanılacak kaynak kişi olarak görülüyor	-	-	-	-	1	5,6	5	27,8	12	66,7	4,61	0,61
6.Deneyimlerini katılımcılarla cömertçe paylaşıyor	-	-	-	-	1	5,6	4	22,2	13	72,2	4,66	0,59
7.Grubun eşit bir üyesi gibi davranıyor	-	-	-	-	2	11,1	2	11,1	14	77,8	4,66	0,69
8.Çatışma, acı, öfke, hor görme vb. ifadelere karşı duyarlı ve uyanık davranıyor	-	-	1	5,6	1	5,6	2	11,1	14	77,8	4,55	1,04
9.Yanıtlayamadığı soruların cevabını öğrenenlerle birlikte araştırıyor	-	-	-	-	-	-	6	33,3	12	66,7	4,66	0,49
10.Yorumları ve geri bildirimleri öğreneni cesaretlendiriyor	-	-	-	-	-	-	4	22,2	14	77,8	4,77	0,43

Katılımcıların kolaylaştırıcı hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik kolaylaştırıcının değerlendirilmesi anketinde 10 madde yer almakta; katılımcılar ise söz konusu 10 maddeden dokuzuna "tamamen" düzeyinde katılmaktadır. Sadece dördüncü maddeye katılım oranı biraz daha düşük ($\bar{x}=4,27$) çıkmıştır. Bu maddeye katılımcıların yarısına yakını (%44,4) "tamamen" düzeyinde katılmaktadırlar. Bu sonuçlar İTE'de olması gereken kolaylaştırıcı rolüne ilişkin uygulamaların doğru ve başarılı bulunduğunu ortaya koymaktadır.

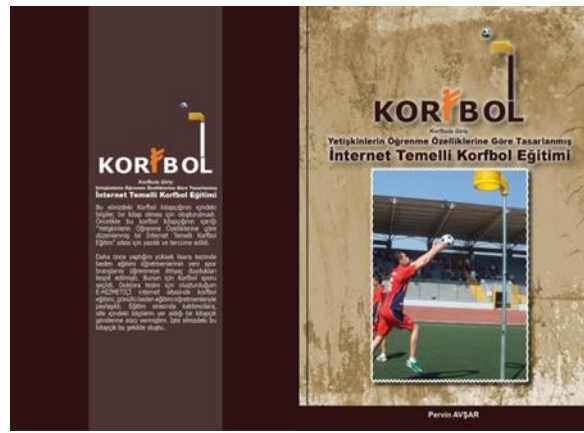
Katılımcıların dördüncü maddeye, diğer maddelere göre biraz daha az katılımı kolaylaştırıcının katılımcıları daha fazla öğrenme kaynaklarına yönlendirme konusunda diğer maddelere göre eksikleri olduğu anlamına gelebilir. Bu bulgu, üç katılımcının e-posta mesajıyla;

"başından beri korfbolle ilgili türkçe kaynak bulamadım, hepsi İngilizce..." (ETK5),

“kitapçığın hazırlanmasında sizin ve bizim açımızdanda önemli çünkü kaynak teşkil edecek o yüzden ben ne zaman hazırlanırsa hazırlansın beklemeye hazırım hiç önemli değil “ (ETK11)

“daha fazla video olmalıydı, Bazı dersler sordu.com’daki gibi işlenebilirdi” (ETK12), şeklinde ifade ettiği gibi katılımcıların eğitim sitesindekilerin dışında daha fazla Türkçe kaynağa ihtiyaç duyduklarını desteklemektedir.

Bunun sebebinin, korfbolla ilgili yeterince Türkçe kaynak olmamasından ve kolaylaştırıcının bu konuda yabancı kaynaklara veya web sitelerine yönlendirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kolaylaştırıcı bu eksikliğini tamamlamak amacıyla söz verdiği gibi eğitimi bitiren katılımcılara Şekil 1’de görülen “Korfbola giriş” kitapçığı göndermiştir.

Şekil 1. Katılımcılara gönderilen korfbol kitapçığı

Diğer taraftan içerikle ilgili öğrenme kaynaklarına ihtiyaç duyma yetişkinlerin öz yönelimli öğrenmeye alıştıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Başarılı uzaktan öğrenenlerin daha öz yönelimli olmaya eğilimli, öğrenmeleri için sorumluluk alabilen ve öğrenme etkinlikleri için çok zaman harcayanlar oldukları görülmektedir. İnternet temelli eğitimde temel kavram, yetişkinlerin öğrenme için inisiyatif alması fikri üzerine dayanır. Asenkron (eşzamansız) İnternet eğitiminin doğası öz yönelimli öğrenmeyi cesaretlendirir ve öğrenenlerin öğrenme ortamı üzerindeki büyük kontrolüne olanak tanır. Uzaktan eğitimde öğrenenlerin bağımsız ve özerkliği için bu önemli fırsat öğrenenlere özgürlük ve güç verir (Wlodkowski, 1990, s. 112).

SONUÇ VE TARTIŞMA

İTYE’de olması gereken kolaylaştırıcı rolüne ilişkin uygulamalar katılımcılar tarafından doğru ve başarılı bulunmuştur. Katılanların değerlendirmelerine göre kolaylaştırıcı;

- İT korfbol eğitiminde katılımcıların aidiyet duygusu yaşamalarını sağlayabilmiştir.
- Katılımcıların öğrenme gereksinimlerini karşılamalarını sağlamıştır.
- İT korfbol eğitiminde katılımcıları araştırmaya ve öğrenmeye teşvik etmiş ve cesaretlendirmiştir.
- Katılımcılara yeterli öğrenme kaynaklarını sunmuştur.

- Katılanların değerlendirmelerine göre kolaylaştırıcı; bilgisini paylaşmaktan çekinmeyen ve yeterli bir kaynak olmuştur.
- Bir öğrenen, bir katılımcı gibi diğer katılımcılarla eşit davranan biri olmuştur.
- Eğitim sırasında karşılaşılan huzursuz ortamlara karşı hassas davranmış ve gerekli tedbirleri almıştır.
- Öğrenme konusunda olumlu pekiştiriciler ve geri bildirimler kullanarak katılımcıları yüreklendirmiştir.
- Fakat katılımcıların eğitim sitesi dışında daha fazla Türkçe kaynağa ihtiyaç duymaları ancak hiç Türkçe kaynak bulunmaması bu konuda kolaylaştırıcıyı sınırlandırmıştır.

Sonuçlar, katılımcıların kolaylaştırıcıyı gerçekleştirdiği roller açısından başarılı bulduklarını ortaya koymaktadır. Web-tabanlı öğrenimde öğretmenin rolünü tespit etmek amacıyla yapılan kapsamlı bir araştırma sonucunda öğretmenin rolü; teknik beceriler, kolaylaştırıcı beceriler ve yönetsel beceriler olarak üç ana başlık altında toplanmıştır (Kemshal-Bell, 2001). Kolaylaştırıcının değerlendirilmesi anketinde de bu üç başlığa yer verilmiş ve katılımcılar tarafından başarılı olarak değerlendirilmiştir.

Driscoll'a (1998) göre internet temelli eğitimin ana amacı, öğrenenlerin bağımsız olarak iş görmelerini, eleştirel düşüncelerini ve öğrenme sürecine aktif katılımlarını sağlamaktır. Bunun için kolaylaştırıcılar internet temelli kursta bireysel ve grup ihtiyaçlarının karşılanacağı demokratik bir öğrenme ortamında bireylere rehberlik etmek zorundadır. Öğretmenlerin; kursa katılım süreci, dersin içeriği ve iletişimle ilgili konularda katılımcılara iyi bir rehber olması, katılımcıların kursta karşılaşılabilecekleri soru(n)larının azalmasına olanak tanıyacaktır. Kolaylaştırıcı müfredata uygun kursun içeriğini, etkinliklerin zamanını, ödevler, sınavlar, katılım şartları ve İnternet adabını (netiket) içeren bilgileri açık ve anlaşılır bir şekilde sunar. Aynı zamanda, nasıl iletişim kurulacağı, geri bildirim alınacağı, soru sorulacağı ve grupla etkileşim içinde olunacağı hakkında bilgi verir). Diğer bir rehberlik etme yöntemi *rol modeli olmaktır*. Bu nedenle kolaylaştırıcı/öğretmen, yetişkin öğrenenler için duyarlı, rahat ve açık bir öğrenme ortamını yükseltecek saygı ve dürüstlük ortamı kurmalıdır (DuCharme-Hansen ve Dupin-Bryant, 2004, s.45).

Diğer taraftan kolaylaştırıcının önemli görevlerinden biri olan *katılım* boyutu için kolaylaştırıcı/öğretmen katılımcının sınıftaki sorumluluklarını ve kurs içeriği hakkında öğrencinin paylaşacağı deneyimleri açıklamalıdır. Kabul edilebilir davranışları, etkileşimi ve işbirliğinin çerçevesini çizen öğretmen, internet temelli deneyimde en iyi rehber olmalıdır. Bununla birlikte kolaylaştırıcının öğrenenlerle iletişimi diğer dikkate alınması gereken unsurdur.

Yetişkin eğitimcisi öğrenene iyi bir model sağlamak için iletişimle ilgili rehber olmalıdır. İnternetteki eğitim ortamlarında da yetişkinlerin birbirleriyle etkileşimde bulunması, öğrenmelerinin artmasında olumlu etkiye sahip olacağı anlamına gelebilir. Parlakkılıç'ın (2003) çalışması sonucunda internet ortamında yapılan ders yoluyla katılımcıların iyi bir etkileşim ve iletişim yakaladıkları belirtilmektedir. Öğretmenlerden öğrenciye geri bildirim ve

değerlendirme içeren bir iletişimi tanımlamak öğretmen için tipik bir iletişim metodudur. Bazen kılavuzda ne dendiğinin önemi olmaksızın kabul edilebilir bütün iletişim yolları kullanılabilir (telefon, e-posta, iletişim yolu uygulamalar vb.). Önemli olan karşılıklı iletişimi sağlayabilmektir. Bunun için iletişim beklentilerini ortaya koymak, internet temelli öğrenme topluluğu oluşturmanın önemli ve kritik bir parçasıdır.

Bunun yanı sıra İnternet temelli öğrenme programlarında, öğrenme engeli olarak sıklıkla, “topluluk olma hissini kaybettiği için çevrimiçi kursların etkili bir araç olmadığı” yorumu yapılır. Üye kimliği ve aidiyetiyle eğitime dâhil olan öğrenenler topluluğu, grup etkinliklerine ve eğitime katılmaya daha istekli olurlar. İTYE kolaylaştırıcı için amaç öğrenme topluluğu oluşturmaktır. Lewin’e (1951’den akt: Isenberg, 2007, s.181) göre farklı pozisyonlarla bir araya gelerek bir grup oluşturan kişiler, eğer ortak bir hedefe ulaşmayı amaç edinirlerse o zaman onu gerçekleştirmek için birlikte davranabilirler ve bir topluluk olabilirler.

Bu sonuçlara dayalı olarak: İTYE Yetişkinlerin bireysel özelliklerinin dikkate alındığı, kuralların esnek tutulduğu, programların içeriğini bireyin ihtiyaçlarının belirlediği ve yetişkinlerin öğrenmeye ihtiyaç duyduğu her konuyu kapsayan uzaktan eğitimin, teknolojinin avantajlarını kullanarak yapılan çağdaş şekli olması göz önüne alındığında; Öğrenmeye en çok ihtiyaç duyan meslek gruplarından biri olan öğretmenlerin öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyacı karşılarken zaman problemi, ailevi zorluklar, maddi yetersizlikler ve ihtiyaçlar gibi durumlar değerlendirilmelidir. Yüz yüze eğitime destek olacak çağdaş bir uzaktan eğitim öğretmenlerin öğrenme engellerini ortadan kaldırabilir. Yetişkinlerin öğrenme ihtiyaçlarına göre iyi tasarlanmış bir internet temelli eğitimde önemli unsur kolaylaştırıcının yetişkin eğitimi almış kişilerden seçilmesidir. Çünkü yetişkin eğitimi konusunda donanımlı bir kolaylaştırıcı eğitimi teknik yönden yeterli hale getirecek, öğrenmeyi motive edecek ve öğrenme sürecini iyi yönetebilecektir. Ülkemizde yetişkin eğitimcisi (kolaylaştırıcı) yetiştiren kurumlar bulunmakla birlikte uzaktan eğitim tasarlayabilecek, içerik oluşturacak ve yönetim becerilerine sahip olacak kişileri yetiştirmek internet temelli yetişkin eğitim etkinliklerinin verimli olmasını sağlayacaktır.

ÖNERİLER

- Katılımcılara yeterli öğrenme kaynaklarını temin edebilmek için İnternet temelli yetişkin eğitime başlamadan önce ya da eğitim sırasında içerikle ilgili kaynak ve dokümanlar hazırlanmalı veya mevcut olan kaynaklara yetişkinler yönlendirilmelidir.
- Öğrenme kaynaklarına ihtiyaç hissetmek yetişkinlerin öz yönelimli öğrenme gereksinimini göstermesi bakımından önemlidir. Bu nedenle kolaylaştırıcı, yeterli öğrenme kaynaklarını temin edebileceği konularla ilgili içerik sunmalıdır.
- Öğretmenlerin gelişimi için uzaktan eğitim planlayan ve tasarlayan kurum ve kuruluşların yetişkinlerin öğrenme özelliklerini dikkate alabilecek, İnternet temelli yetişkin eğitimi tasarlayacak ve süreci yönetecek kolaylaştırıcılarla işbirliği yapmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Yavuz. (2001). İnternet üzerinde eğitim ve etkileşimlilik sorunları. Türkiye Bilişim Derneği Dergisi, Temmuz, Sayı: 19.
- Altun, A. (2005). Eğitimde internet uygulamaları. Ankara: Anı yayıncılık.
- Balcı, A. (2005). Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem A. Yayınları.
- Baturay, B. (2001). Uzaktan eğitimde beşli model. Bilişim Teknolojileri Işığında Eğitim Konferans ve Sergisi Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Bilir, M. (2001). Eğitimcilerin eğitiminde andragojik model yaklaşımı. 21. Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu Bildirileri. (25-27 Ekim 2000, Ankara) İçişleri Bakanlığı Yay. Ankara.
- Brookfield, S.D. (1986). Understanding and facilitating adult learning. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bülbül, S. (1987). Halk eğitimcilerinin yetiştirilmesinde üniversitelerin yeri ve önemi. H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı: 1-2 Ankara.
- Büyüköztürk, Ş Kılıç Çakmak, E. Akgün, Ö.E. Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Comstock, D.C. (2001). ISD/Web based training process documentation.
http://www.davidcomstock.com/portfolio/work_samples/ISD%20WBT%20Process.pdf
- Creswell, W. J. & Plano Clark, V.L. (2014). Karma yöntem araştırmaları: tasarımı ve yürütülmesi. Dede, Y. & Demir, S.B. (Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Driscoll, M. (1998), Web based training- using technology to design adult education. California: Jossey- Bass Pfeiffer.
- Ducharme-Hansen, B.A. Dupin-Byrant, P.A. (2004), Web based distance education for adults. Malabar, Florida, USA: Krieger Publishing Company.
- Erturgut, Ramazan. (2008). İnternet temelli uzaktan eğitimin örgütsel, sosyal, pedagojik ve teknolojik bileşenleri. Bilişim Teknolojileri Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Mayıs 2008 [www.simoleonsense.com /james-k-galbraith-on-the-recovery-to-come-hyman-minsky-conference/](http://www.simoleonsense.com/~james-k-galbraith-on-the-recovery-to-come-hyman-minsky-conference/).
- Freire, P. (2003). Ezilenlerin Pedagojisi. 4. Basım. Hattatoğlu, D. & Özbek, E. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Galbraith, M. W. (Original Edition, 1990; 2nd printing 1991). Adult learning methods, foreword by malcolm s. knowles Malabar Florida: Krieger Publishing Company.
- Isenberg, S. (2007). Applying andragogical principles to internet learning. Youngstown, New York: Cambria Press.
- Karasar, N. (1999) Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kaya, Z. (2002). Uzaktan eğitim. Ankara: PegemA Yayıncılık,
- Karataş, S. (2008). Temel kavramlar ve kuramsal temeller. 1. Basım. Yalın, H.İ. (Ed.) İnternet temelli eğitim İçinde. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kemshal-Bell, G. (2001) The online teacher. Final report prepared for the project steering committee of the vet teacher and online learning project. ITAM, ESD, TAFENSW. [http://cyberteacher.onestop.net /final%20report.pdf](http://cyberteacher.onestop.net/final%20report.pdf).
- Keser, H. (2000). Eğitimde yeni teknolojilerle öğretmenin değişen rolü. Adım, Eğitim özel sayısı. Lefkoşa.
- Knowles, M. (1996). Yetişkin öğrenenler. (Serap, A. (Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Miser, R. (1999). Halk eğitimi ve toplum kalkınması. Ankara: MEB Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Lee, W.W., Owens, D.L. (2004). Multimedia-based Instructional design: computer-based training; web-based training; distance broadcast training; performance-based solutions, (2nd edition) New Jersey: Pfeiffer.
- Parlakılıç, A. (2003). İnternet Ortamında veritabanı etkileşimli bir dersin geliştirilmesi ve öğrenme üzerindeki etkililiğinin değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Eğitim Teknolojisi Programı, Ankara.
- Uşun, S. (2006). Uzaktan eğitim. Ankara: Nobel yayın dağıtım.
- Yıldırım, A & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (Genişletilmiş 9. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Wlodkowski, R. (1990). Strategies to enhance adult motivation to learn. Adult Learning Methods. Galbraith, M.W. (Ed.). Florida: Krieger Publishing Company.